

öröm, nemzeti egybefogottságban magasztosság, gyakorlati eredményében az élet jobbá-szebbé tétele, — a jogásznak, a jog, az igazság erejébe vetett megingathatlan érzésének mindent feledtető igazolása.

B. S.

Ajándék és hagyomány.

1. A halál utánra szóló kedvezményezésnek elég gyakori módja az, hogy az örökhatározó azt az értéket, amelyet a kedvezményesnek juttatni kíván, nem végintézkedéssel hagyja az utóbirára, hanem harmadik személynél, többnyire bankban helyezi el azzal az utasítással, hogy az elhelyezett érték az ő halála után a kedvezményesként megjelölt személynek adandó ki. Erre az eljárásra a kedvezményezőt a juttatás lebonyolításának gyakorlati előnyei, különösen a rendelkezés alakszerűtlensége, az érték megőrzésének biztonsága, a gyors és egyszerű kiszolgáltatás biztosítása, a hagyatéki eljárás bonyodalmai elkerülésének és — bizonyára nem utolsó sorban — illeték „megtakarításának“ a célzata szokta indítani.

Az ilyenféle rendelkezéseket a „mandatum post mortem“ elnevezése alatt már a pandektajog ismerte: jogi megítélésük kérdése vitás. Különösen tisztázatlan az a kérdés, hogy a kedvezményes jogszerzését mely időpontban kell bekövetkezettnek tekinteni. Vajjon a banknak adott megbizással és a juttatni kívánt értéknek a bankban történt elhelyezésével ez az érték már — feltételesen — kiválik az örökhatározó vagyonából s így a halál bekövetkezése pillanatában a kedvezményes a rendelkezés időpontjára visszaható hatállyal szerzi meg a bank elleni követelést az elhelyezett érték kiszolgáltatására? Vagy pedig az örökhatározó rendelkezése a halál esetére szóló intézkedésekkel esik egy tekintet alá, tehát a bank elleni követelés a hagyatékhoz tartozik s a kedvezményes azt csak a halál időpontjában, ex nunc szerzi meg (dologi) hagyományképen? A gyakorlati különbség a két alternatíva között kézenfekvő. Ha a kedvezményes joga visszaható a rendelkezés időpontjára, akkor ő a kedvezményező halála után már csak a bankkal áll jogviszonyban, s a hagyaték helyzete számára közömbös: ha ellenben a kedvezményes csupán a hagyományos (vagy a halál esetére megajándékozott) jogállásába kerül, akkor ennek megfelelő felelősséggel tartozik a hagyaték terheiről s a hagyaték elégtelenségének következményeit az örökösökkel és a többi hagyományosokkal (halál esetére megajándékozottakkal) együtt kell viselnie.

2. Bírói gyakorlatunknak azok a megnyilatkozásai, amelyek szerint az ígértevő halála után teljesítendő szolgáltatásra irányuló, harmadik személy javára szóló szerződéseknél a kedvez-

ményes az ígértevé elleni követelési jogot kétség esetében csak az ígértevé halálával szerzi meg „feltétlenül“,¹⁾ a kérdést nem döntik el, mert a halál csak a jogszerzés előfeltételének bekövetkezését jelenti, ez az előfeltétel azonban fogalmilag egyenlőképpen lehet akár élők közötti, akár halál esetére szóló juttatásnak az alapja. Hasonlóképpen nem igazít útba a Mtj. 1038. §. 2. bekezdésének az a rendelkezése sem, amely szerint olyan esetben, amikor a kedvezményes joga halasztó feltételhez vagy kezdő időponthoz van kötve, a kedvezményező rendelkezőjoga a feltétel teljesüléséig, illetve az időpont elérkezéséig fennmarad.

A német polgári törvénykönyv 331. §-ának 1. bekezdése a kedvezményes rendelkezőjogának megszerzése kérdését különlegesen a kedvezményező halála után teljesítendő szolgáltatás esetére szabályozza. Minthogy ez a szabályozás bírói gyakorlatunk álláspontjával egyező, a Reichsgerichtnek ehhez fűződő gyakorlata számunkra is tanulságos.

A Reichsgericht több ítélete oly értelemben foglalt állást, hogy a szóbanforgó megbízás élők közötti jogügylet.²⁾ A Reichsgericht okfejtése szerint a banknak adott megbízást a juttatásban részesíteni kívánt személy, mint harmadik javára kötött szerződésnek kell tekinteni. Az ily szerződésből a kedvezményes az ígértevé ellen közvetlen jogot szerez, ez a joga tehát független az ígértevé vagyoni helyzetének későbbi alakulásától s így hagyatéka mérlegének az állásától is. A szerződésről történt értesítése után csak a bankkal áll szolgáltatási jogviszonyban, a banktól tehát a juttatás teljes értékét követelheti — tekintet nélkül a kedvezményező hagyatéki hitelezőire, örökösire és hagyományosaira.

3. A Reichsgericht döntései a német birodalomban élénk megvitatás tárgya voltak. E vita során Ph. Heck tübingeni professzor a Reichsgericht felfogásával ellentétes álláspontra helyezkedett.³⁾ Az általa szem előtt tartott esetben valaki négy unokahuga közül háromnak 1000—1000 márka hagyományt juttatott, a negyediknek, akivel haragos viszonyban volt, semmit sem hagyott. Utóbb ezzel a rokonával kibékült és saját folyó-

¹⁾ L. pl. P. I. 1276/1910., MD. IV. 141.; v. ö. még P. I. 868/1913. MD. VIII. 31.

²⁾ L. különösen RGZ. 51.405; 71.327; 80.177., 88.137., 106. 1. old. — RGZ. 127., 269. és 136., 49. old. a bank elleni követelést a megbízótól engedmény útján megszerző harmadik személlyel szemben is a kedvezményest részesítették védelemben. Ellenben RGZ. 83., 223. és 98, 281. old. az ügyletet, mint a végrendeleti alakszerűségek megkerülésére irányulót, érvénytelennek tekintették.

³⁾ „Interessenjurisprudenz“ c., 1932. december 15-én a Frankfurt am Main-i egyetemen tartott előadásában (nyomtatásban megjelent 1933.).

számláján 1000 márkát helyezett el azzal az utasítással, hogy halála esetén azt a bank a negyedik rokonnak fizesse ki. Halála után a hagyaték túlterheltnak mutatkozott.

Ebből a tényállásból kiindulva Heck kifejtette, hogy a kedvezményező számára a banknak adott megbízás semmivel sem jelent nagyobb áldozatot, mint, ha a juttatás értékét végrendeletileg hagyta, vagy halál esetére szóló ajándékozási szerződésben ígérte volna a kedvezményezettnek. Sőt az ily megbízás formátlanságánál, illeték megtakarítási kilátásainál stb. fogva csak könnyebbséget jelentett számára. Azonkívül a halál esetére szóló szerződés kétoldalu kötöttséggel járt volna, míg a bank-megbízás a kedvezményezőnek, haláláig visszavonható, a kedvezményes irányában egyoldalú intézkedése. A legsekélyebb ok sincsen tehát arra, hogy az ily módon kedvezményezett előnyösebb helyzetbe jusson a végrendelettel vagy halál esetére szóló ajándékozással történt juttatásban részesült személyeknél, akiknek osztozniuk kell a kedvezményező hagyatékának terheiben. Ily következtetés levonása a harmadik személy javára szóló szerződés szabályaiból jogalkalmazási és gondolkozási hiba, a logikai inverzió jellegzetes esete. A kedvezményes jogának közvetlensége az ígértevével szemben nem jelent egyebet, mint azt, hogy a harmadik a jogot az ígértevé minden további átruházási cselekménye, vagy saját elfogadó nyilatkozata nélkül, egyenesen a vele nem szerződött ígértevével szemben szerzi meg. De a közvetlen követelési jog megadásával a törvényhozó nem akarhatta eldönteni a kedvezményes helyzetének kérdését az ígértevé hagyatékának túlterheltsége esetében, amely esetre a törvény alkotásakor senki sem gondolt.

4. Heck kritikáját a Reichsgericht ítéletének logikai hibájáról helytállónak tartjuk. Azt, hogy a kedvezményes egyenesen az ígértevévtől követelheti a szolgáltatást, őt perelheti, nem az ő „közvetlen“ jogának következménye, hanem ellenkezőleg a jog közvetlensége az említett követelhetési és perlési lehetőségek összefoglaló, utólagos logikai kifejezése, konstrukciója. Nem lehet tehát ebbe a szerkesztési, rendező célból felállított fogalomba utólag olyan tartalmat belecsusztatni, amely abban a fogalom felállításakor még nem volt meg.

Azzal a negatív megállapítással azonban, hogy a „közvetlen jog“ konstrukciója a részletetés visszakeltezésének megindokolására nem alkalmas, a kérdés még nincsen eldöntve. Az „áldozatok egyenlőségének elve“, amelyre hivatkozva Heck a részletetés értékét az örökagyó hagyatékába sorozza, magát a részletetést pedig a hagyatékra való rendelkezésnek minősíti, csak jogpolitikai útmutatás a kérdés esetleges szabályozásánál. Kétségtelen, hogy az ilyen útmutatás egyuttal, ha a törvény értékítéletein alapul, a törvény alkalmazásának is kiinduló-

pontja, sőt az érdekkutató módszertani tanítás szerint — melyet Heck képvisel — a bírói döntésnek egymagában is elégséges indoka. A jogászi indokolás hagyományos szabályai azonban — az emberi gondolatközlés általános követelményeinek megfelelően — az ilyen többé-kevésbé sugallatszerű (intuitív) úton nyert eredményeknek ellenőrizhetőbb alakban való kifejezését kívánják.

5. Az ehhez szükséges dogmatikai helyzetkép az adott esetben a következő:

A banknak adott megbizással, mint harmadik személy javára szóló szerződéssel⁴⁾ hármas jogviszony keletkezik: a megbízó és a bank közötti fedezeti, a megbízó és a kedvezményes közötti érték- és az utóbbi, valamint a bank közötti szolgáltatási jogviszony. A szolgáltatási jogviszony lebonyolítása: a bank részéről a kedvezményes kezéhez történő fizetés egyidejűleg szüntetné meg a két kauzális viszonyt: a szolgáltatással teljesülne mind a megbizási szerződés, mind pedig a célbavett részletetés.

Az ügylet a megbízó és a bank között jött létre, s így annak alakszerűségei szempontjából egyedül a megbízó és a bank közötti jogviszony (a fedezeti jogviszony) tartalma irányadó.⁵⁾ Ez a jogviszony megbizás, az erre vonatkozó szerződés külön alakszerűséghez kötve nincsen. Az ügylet tehát alakilag kifogástalanul jött létre. Nincs olyan ok sem, amely miatt a szerződést tartalmánál fogva érvényességi hiányban szenvedőnek kellene minősítenünk. Tiltó jogszabály hiányában a bank akadály nélkül fogadhat el olyan megbizást, amelynél fogva a nála letett összeget a letevő halála esetén, az előre megjelölt harmadik személy kezéhez köteles kifizetni. Ily tilalom felállítása vagy konstruálása a forgalmat feleslegesen nehezítené is.

Egészen különálló kérdés természetesen az értékjogviszony kérdése. A megbízó és a bank közötti ügylet a megbízó és a kedvezményes közötti vonatkozásban ingyenes vagyoneletelődást jelent. Ez az eltolódás az oly vagyoni változások egyik esete, amelyeket *Grosschmid* a „buvó ügylet“ plasztikus megjelölésével illetett, s amelyek a német jogtudományban főleg *Tuhr* nyomán a „közvetett juttatás“ (mittelbare Zuwendung) elnevezése alatt ismeretesek. A buvó ügylet feltételeit és jogkövetkezményeit önállóan, tehát a nyílt ügylet sorsától függetlenül, a juttató és a juttatásban részesülő fél közötti jogviszony szerint kell meg-

⁴⁾ Hogy a felek a kedvezményes javára közvetlen követelési jogot kívántak biztosítani, az alig lehet kétséges.

⁵⁾ Hogy a harmadik személy javára szóló szerződések alakszerűségeit a fedezeti jogviszony szerint kell megítélni, azt az irodalom általában elismeri; l. Staudinger-Werner, Kommentar zum BGB., II. k. 1. r. (9. kiadás) 545. old., az irodalom összeállításával.

ítélni.⁶⁾ A fennforgó esetben ennek a jogviszonynak a tartalma a kedvezményesnek ingyenes részeltetése akként, hogy a juttatni kívánt érték a juttató halála után jusson a kedvezményes vagyónába. Az effajta juttatás, ha szerződésben, a túlélés feltételével történik és élők között nem megy foganatba, halál esetére szóló ajándékozás, tehát csak végrendeleti alakban érvényes.⁷⁾ Egyébként az ügylet élők közötti ajándékozás, s így általában alakszerűségi kellékhez kötve nincsen.

6. A most tárgyalt esetben szerződés a megbízó és a kedvezményes között nincsen, vagy legalább is nem kell szükségképpen lennie, mégis a halál esetére szóló és az élők közötti ajándékozás említett határvonalát alkalmazandónak tartjuk, mert különben a szerződési forma mellőzésével a felek túlkönnyen megkerülhetnék a szabályt.⁸⁾

Ehhez képest:

a) ha a felvetett esetben a túlélés feltétele az ügylet értelmé szerint hiányzik, akkor a probléma fel sem vetődik, mert ekkor nyilván élők közötti ajándékozással állunk szemben;

b) ha a túlélés feltétele megvan, akkor további kérdés, lehet-e az ügyletet foganatba mentnek tekinteni? Ennek a kérdésnek a megoldása közvetett ingyenes juttatás esetén az uralkodónak tekinthető felfogás szerint attól függ, szerzett-e a juttatásban részesülő már a juttató életében visszavonhatatlan jogot a szolgáltatásra?⁹⁾ Ha igen, az ügyletet foganatba mentnek kell tekinteni, s így reá az élők közötti ajándékozás szabályai alkalmazandók, ha nem, az, mint formahiányos halál esetére szóló ajándékozás, érvénytelen. A harmadik személy javára szóló szerződés általános szabályai szerint a kedvezményes az értesítéssel szerez visszavonhatatlan jogot a kötelezett szolgáltatásra.¹⁰⁾ Ez

⁶⁾ Erre nézve I. *Grosschmid* példái: Fejezetek I. 163. old.

⁷⁾ L. P. 4372/1913., MD. VIII. 112.; P. I. 5996/1917., MD. XII. 62.; P. V. 5046/1921., MD. XV. 104.; 5995/1917., MD. XII. 62., P. I. 112/1919. MD. XIII. 70. stb.; v. ö. Mtj. 1468. §.

⁸⁾ Erre utal már a „buvó ügylet“ kifejezés alkalmazása is. *Grosschmidnak* a fenti ⁶⁾ jegyzetben idézett példáiban is hiányzik a kifejezett szerződés.

⁹⁾ L. épen a megbízás (és meghatalmazás) esetére nézve legújabbán: F. J. *Poischen*, Auftrag und Vollmacht auf den Todesfall (1938.), küll. 41. old.; ugyanott VII. old. a vonatkozó irodalom összeállítása. A visszavonhatatlanság annak ellenére az ügylet foganatba menésével egyértelmű, hogy a túlélés feltétele folytán a jogosult egyelőre csak várományi helyzetben van, mert ez a helyzet ú. n. biztosított váromány, amelyet az örökhagyó jogszerű módon többé el nem vonhat a kedvezményestől.

¹⁰⁾ P. I. 6102/1917., MD. XII. 63.; P. I. 3610/1912., MD. VII. 85., P. I. 1271/1931., JH. VI. 69., L. még P. VI. 6154/1926., MD. XXI. 64., 9571/1911., Grill XIII. 359., 506/1901., Márkus III. 71. (Ellenkező volt: 7152/1886.) L. a Mtj. 1038. §. 1. bekezdését is.

a szabály azonban olyan esetben, amikor a kedvezményes joga halasztó feltételhez vagy határidőhöz van kötve, kétség esetében nem áll.¹¹⁾ Ekként a halál esetére szóló közvetett juttatást csak akkor lehet az örökhagyó életében fogamatba mentnek tekinteni, ha a szerződés rendelkezése szerint, vagy a körülményekből ki lehetetlen a felek szándéka az volt, hogy a kedvezményes az értesítéssel (vagy épen azonnal a szerződés megkötésével), visszavonhatatlan jogot szerezzen.¹²⁾

7. Az eddigiekből két alternatíva adódna: a) Ha a szóbanforgó megbízás halál esetére szóló ajándékozást rejt magában, akkor ez az ügylet a végrendeleti alakszerűségek hiányában érvénytelen, s ennek következtében a megbízó örökösei örökhagyójuk jogán a banktól kapott értéket a kedvezményestől jogalap nélküli gazdagodás címén egészben visszakövetelhetik. b) Ha ellenben az ügylet élők közötti ajándékozás, akkor az ajándékozás tárgya az ügylet megkötésével, tehát a banknak adott megbízás időpontjában kiválik az ajándékozó vagyontól, anélkül, hogy a kedvezményesnek az örökösökkel és hagyományosokkal a hagyatéki terhekben osztoznia kellene.

E szélső lehetőségek kijelölésével a kérdés fogalmi elemzése ki is merül; ami ezután következik, az már nem az elvi megállapítások, hanem az ügyletértelmezés területére tartozik. Ez az értelmezés azonban döntő jelentőségű az *egyes eset* megoldásánál, s itt érvényesül az érdekhelyzetek konkrét irányadása. A 3. pontban említett esetben pl. aligha lehet feltenni, hogy az örökhagyó az utólag bank-megbízással kedvezményezett unokahugát, akinek ugyanakkora összeget juttatott, mint a többieknek, a hagyatéki hitelezőivel szemben kedvezőbb helyzetbe kívánta volna hozni, mint a többi, a végrendelettel kedvezményezett rokonokat. Ez a kérdés nyilván fel sem merült az örökhagyó tudatában, aki csupán más utat-módot választott az utólagos kedvezményezés esetében, mint a korábbi juttatásnál, a cél azonban bizonyára az egyenlő részeltetés volt. Ha tehát az élők közötti ajándékozásnak fent az 5—6. pontokban kimutatott feltételei megvoltak is, s a szerződés fogamatba menetele folytán a juttatott érték már előre kiválhatott is a hagyatékából, ebből még nem következik, hogy ez a kiválás akkor is megtörtént, ha annak az örökhagyó helyesen értelmezett szándéka szerint nem kellett megtörténnie. Nem lehet tehát akadálya annak, hogy az indokolatlan előnyben részesülő kedvezményes az örökhagyónak az egyenlő elbánásra irányuló ügyleti akarata alapján a hagyatéki terheiben való arányos részvételre köteleztessék.

¹¹⁾ P. 1276/1910., MD. IV. 141., Mtj. 1038. §. 2. bek.

¹²⁾ Ezt a szándékot rendszerint fel lehet tenni az örökségkielégítő szerződéseknél (l. *Grosschmid*, Fejezetek I. 98. sk. old)..

Igaz, hogy merev fogalmi felfogás szerint élők közötti ügyletnél az ügyletkötő fél szándékának ily messzemenő kutatása megengedhetetlen, de a pusztá logikai szemlélet fölé emelkedő igazságkeresés meg kell, hogy lássa a különbséget a szóbanforgó és az egyéb élők közötti ügyletek között. Az a ráció, amely a halál esetére szóló intézkedéseknél az akarat mélyebb kutatását kívánja, a mi esetünkben az ügylet formális minősítése ellenére érvényesül.

Az eset demonstrálja a sugallat és a kritikai elemzés egymást kiegészítő szerepét: a pusztá értékelő sugallat (3. pont), rejtve hagyja a joghatás általános feltételeit: ha csak utána indulunk, azt sem látjuk, van-e érvényes jogügylet, s mik ennek a feltételei és határai? — a pusztá logikai elemzés (5—6. pontok) merev szélső alternatívákba visz: a döntés a két művelet összekapcsolásának eredménye.

Dr. Villányi László.

A kft. üzletrész átruházása.

Az 1930: V. t.-c. (T.) az üzletrész átruházhatóságának elvét deklarálja, de az átruházás tekintetében csak néhány társasági jogi szabályt foglal magában. Az átruházás problematikájának javarésze ezért az általános magánjog területére esik.¹⁾ Minden nehézség abból fakad, hogy az átruházás tárgya nem testi tárgy, nem dolog.

Az üzletrész ugyanis azoknak a jogoknak az összessége, amelyeket a tag törzsbetétszolgáltatásának ellenértékéül szerez meg, lényegileg tehát — *tagságjog*,²⁾ vagyis pusztán eszmei léttel bíró tárgy. Az üzletrészátruházásának élők között leggyakoribb jogügyleti alakja az adásvétel, következésképpen az üzletrészvétel esetében az ú. n. *jogvétel* szabályai lesznek irányadók. A jogvétel viszont több vonatkozásban egészen speciális szabályok uralma alatt áll: ezeket a kereskedelmi törvényben hiába keressük, az általános magánjoghoz kell tehát visszatérnünk azokban az esetekben is, melyekben a jogvétel a Kt. 260. §-a értelmében valamelyik fél részéről történetesen kereskedelmi ügylet.

Az üzletrészvételt sem a kft. törvény, sem az általános magánjog alakszerűségekhez nem köti.³⁾ Az szóval is érvényesen

¹⁾ Noha az 1930: V. t.-c. indokolása szerint: „A Tj. — szemben az angol és a német joggal — a legnagyobb körültekintéssel igyekszik az üzletrészátruházásnak kérdését szabályozni.“

²⁾ V. ö. Indok. V.; „Az üzletrész a társasági jogok foglalatata.“ *Glücksthal—Huppert: A korlátolt felelősségű és csendes társ.* 33. old.

³⁾ Még akkor sem, ha a kft. tulajdonában ingatlan van. Kivétel: a házastársak és jegyesek közti átruházás.